

באר הגולה 60

הלכות קריאת ספר תורה סימן קמח קמט קנ

קמח שלא נפשיט שליח צבור התבה, וכו' סעיף אחר:

א אין שליח צבור רשאי (א) להפשיט התבה בצבור כל זמן שהם בבית הכנסת. (פרש רש"י: "שהיו רגילים להביא ספר תורה מבית אחר (ב) שהיה מעתמרת בו" וכו', עד "שטרך צבור הוא להתעכב שם". ועין בפנים בא"ח):

א סוטה ל"ט

קמט שהצבור לא יצאו מבית הכנסת עד שיצניעו ספר תורה, וכו' סעיף אחר:

א אין הצבור רשאים לצאת מבית הכנסת (א) עד שיצניעו ספר תורה. הגה מיהו, אם אינם יוצאים (ב) רק (ב) יחיד לית לן בה (ב"י בשם הר"י בחושי מגילה). ואם מצניעים הספר תורה בבית אחר, אם אין לבית הכנסת אלא פתח אחד (ג) צריכין להתעכב עד שיצא הספר תורה (ד) וילכו אחריו למקום שמצניעים אותו שם, ואם יש לבית הכנסת שני פתחים, וכולים (ה) לצאת בפתח אחד קדם שיצא הספר תורה בפתח האחר, (ו) ובלבד שילכו אחר הספר תורה (ז) וילווהו למקום שמצניעין אותו שם: הגה ובמקומות שמצניעין אותו בהיכל שהוא הארון בבית הכנסת, מצוה לכל מי שעוברת לפניו (ז) ללוותה עד לפני הארון שמכניסין אותה שם (ד"ע ומתיר"ל). וכן הגולל ילך אחר הספר תורה עד לפני הארון, ועומד שם עד שיחזירו הספר תורה למקומה (הגהות מיימוני פ' י"ב מה"ח), (ח) וכן נוהגין במגביה הספר תורה כי הוא עקר הגולל, וכמו שנתבאר. ויש שכתבו שמביאים התינוקות לנשק התורה כדי לחנכם ולזרזם במצות, וכן נוהגין (אור ורע):

א סוטה ל"ט לפרש הקאון הביאו השור

הלכות בית הכנסת

קנ בנן בית הכנסת, ושיהיה גבוה, וכו' ה' סעיפים:

א (א) כופין בני העיר זה את זה (ב) *לבנות (ב) [ב] בית הכנסת *ולקנות להם תורה נביאים

א תוספתא כזביות הי"ף ונרא"ש גר"ש פ"ק קמא דבבא בתרא

באר היטב

כדי שיאמרו הקדיש על שתייהם, מ"א:

(ב) יחיד. פי' אחד אחד, ובלבד שלא יצאו רבין: (ג) וילווהו. והוא הדין בשמוציאין אותה ילנה אותה עד הבימה, האר"י ו"ל: (ד) בהכ"נ. הכאר היטב אשר לפני הביא בשם מהר"ם פנאא דלבנן בית הכנסת גובין לפי נפשות, ע"ש, ולא נאה במהר"ם עצמו, דשם פסק להפוך דלבנן בהכ"נ גובין לפי ממונן, ע"ש סימן מב. במקום שיש תועלת להקטיל זכולין למחוח שלא יתפלה בעשרה בביתם כ"א בהכ"נ, עין בשכנח"ג:

שערי תשובה

[ב] בהכ"נ. עכ"ל. ועין בריב"ש שמי שמועז קביעות מקום להתפלל כי ברגויו הוא שמועז הרבים מלעשות מצוה, והוא בקצרה בח"מ. ונראה דאפלו יש בהכ"נ הדין כן, אם לא שהקהל גוזרים כן מצד תועלת המגיע הכאר היטב אשר לפני הביא בשם מהר"ם פנאא דלבנן בית הכנסת גובין לפי נפשות, ע"ש, ולא נאה במהר"ם עצמו, דשם פסק להפוך דלבנן בהכ"נ גובין לפי ממונן, ע"ש סימן מב. במקום שיש תועלת להקטיל זכולין למחוח שלא יתפלה בעשרה בביתם כ"א בהכ"נ, עין בשכנח"ג:

באר הגולה

* לבנות וכו'. עין בבכ"נ יוסף שכתב, דיש מי שכתב דאין לבנות בית הכנסת על-ידי עובדי גלולים⁽⁴⁾, ובפירוש לעשות כמין פשה לפני התיכל לגוי, כנראה ראוי להזהר עליהם עלי-ידי ישראל; ומפל מקום להקטיל הגו של בית הכנסת על-ידי עובדי גלולים אין להש⁽⁵⁾: * ולקנות להם תורה נביאים וכתובים. עין במשנה ברוכה. ופשוט דהוא הדין אם אין מקום לצבור ללמוד, כגון בבית הכנסת הוא דחוק לזה או מסבה אחרת, שכופין זה את זה לבנות בית הכנסת דמה תועלת יש בקנות ספרים אם אין להם מקום ללמוד,

הצבור, שטרך צבור הוא להתעכב שם עם הספר תורה עד שיפשיט את התבה, אלא מוליק הספר תורה והם יוצאים אחריו (כמו שכתוב סימן קמט), וחוזר לבית הכנסת ומפשיט התבה וכל זה מפורש רש"י שם:

א (א) להפשיט התבה. בכל מקום 'תבה' פרושו ארון הקדש, ו'תבה' האמורה כאן: שלחן שספר תורה מנח עליו לשקורין בו [פמ"ג]: (ב) שהיא משתמרת בו. ופירשין בגדים נאים סביב התבה לכבוד הספר תורה, וישווצאין משם ונוטלין ספר תורה לתנו בבית שמשתמר בו, לא נפשיט השליח צבור התבה בפני הצבור, שטרך צבור הוא להתעכב שם עם הספר תורה עד שיפשיט את התבה, אלא מוליק הספר תורה והם יוצאים אחריו (כמו שכתוב סימן קמט), וחוזר לבית הכנסת ומפשיט התבה וכל זה מפורש רש"י שם:

א (א) עד שיצניעו. שאין זה דרך כבוד לתורה⁽¹⁾ שיצניעה וילכו להם⁽²⁾. (ב) ומניר במקום שמנהג להצניע הספר אחר "ובא לציין"⁽³⁾, דאם לא-כן בלאו הכי הלא אסור לאדם לצאת מבית הכנסת קדם קדשה דסדנא, כמבאר בסימן קלב: (ב) רק יחיד. ואפלו (ג) שנים או שלשה, והשעם, דיש כבוד לספר תורה פניו שעדין רב הצבור שם, ועין בפרי חדש. ועין בפרי מגדים שמצדד לומר דדוקא בבית הכנסת גופא הקל הרמ"א, אבל בשמוציאין אותה לבית אחר, בכל גוני אפלו יחיד לא יצא קדם הספר תורה, אלא נמתין עד שיצא אותה, עין שם: (ג) צריכין להתעכב וכו'. דאין נכון שיצא אדם בפתח קדם הספר תורה: (ד) וילכו אחריו וכו'. לעשות לה הדרך לליתיה⁽⁴⁾, ואסמכיה אקרא דכתיב "אחרי ה' אלוקים תלכו" [גמרא]: (ה) לצאת בפתח אחד וכו'. דבזה לא מנער שיוצא קדם הספר תורה: (ו) ובלבד שילכו וכו'. פרוש, (ג) אף שהפננו לצאת בפתח אחר, מפל מקום צריך להמתין בחוץ עד שיוציאו הספר תורה וילנה אותה למקומה: (ז) ללוותה. וכן (ז) בשמוציאין מההיכל, מצוה לכל מי שעוברת לפניו ללוותה עד הבימה⁽⁵⁾: (ח) וכן נוהגין במגביה וכו'. משמע דמנהגנו הוא במגביה בלחוד, אבל בלבוש ושלחן עצי-ששים ושערי-אפריס מבואר דבין המגביה ובין הגולל⁽⁶⁾ צריכין ללוותה עד לפני ארון הקדש⁽⁷⁾. מנהג פשוט, (ט) שדברך הלכו מן התבה אומר השליח צבור והצבור "מזמור לדוד הכו לה" (8) וגו', ונוהגין שלא לומר "מזמור לדוד" כי אם בשבת⁽⁹⁾ או ביום טוב שחל בשבת, אבל ביום טוב ומזל-עשן בחל כשמטלין הספר תורה אין אומרים "מזמור לדוד", רק "לדוד מזמור לה" האר"י וגו':

א (א) כופין⁽¹⁾ וכו'. זה לשון הרמב"ם הלכות תפלה, פרק יא: כל מקום שיש בו עשרה מישאל, צריך להקטין לו בית שיפנסו בו לתפלה⁽²⁾ בכל עת תפלה, ומקום זה נקרא בית הכנסת; ואפלו המעוט יכולין לכך את הרמב"ם⁽³⁾ [רמ"א חו"מ סי' קסג ס"א]: (ב) לבנות. ואם אין בכחם לבנות,

שער הציון

(ב) מגן אברהם: (ג) מגן אברהם: (ג) עין בבית יוסף: (ד) מגן אברהם: (ה) שערי אפרים:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קמח קמט קנ

ביאורים ומוספים

סימן קמט

שהצבור לא יצאו מבית הכנסת עד שיצניעו ספר-תורה

[משנ"ב ס"ק א]

שאין זה דרך כבוד לתורה⁽¹⁾ שיצניעו וילכו להם⁽²⁾.

(1) וכשהוציאו את ספר התורה שלא לצורך קריאה, וכמו שנוהגים בהקפות בשמחת תורה, נסתפק התורת חיים (ס"ק א) האם אסור לצאת מבית הכנסת קודם שיצניעו את הספר.

(2) ומטעם זה כתב השו"ע לקמן (סי' תרכא ס"ב) שבשירותים כל הציבור מבית הכנסת כדי ללכת לברית מילה לפני מוסף, שיש להחזיר את ספר התורה לארון לפני יציאתם, אבל אם אין כל הציבור יוצא, כתב האלף המגן (על המטה אפרים שם ס"ק ו) שאם נשאר מניין אנשים אפשר לצאת אף שלא החזירו את ספר התורה למקומו, אמנם דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ראש השנה ויום הכיפורים עמ' עט) לענין ציבור היוצא בראש השנה מבית הכנסת להפסקה בין קריאת התורה לתקיעות, שיש להחזיר את הספרים למקומם. ומנהג החזו"א והגר"י קניבסקי (ארחות רבינו ח"ב עמ' קפא) היה להחזיר את ספרי התורה לפני יציאתם, ושוב לא להוציאם לתקיעות.

ומנהג העולם לצאת בלא להחזיר את ספרי התורה קודם לכן. ובספר בית ישראל (לאנדא, סי' כג) יישוב המנהג, שכשיצאו קודם גמר התפילה ניכר לכל שעושים כן לצורך, ובפרט שאינם יוצאים אלא לזמן מועט. ובעין זה כתב בספר עולת נח (סי' ז) שסומכים על כך שאינם יוצאים אלא לזמן מועט, בצירוף זה שמקום ספרי התורה הרי הוא בבית הכנסת עצמו.

[משנ"ב שם]

ומניין במקום שמונהג להצניע הספר אחר "ובא לציון"⁽³⁾.

(3) וכן כתב הרמ"א לעיל (סי' כה ס"ג) שרברי השו"ע שם [לענין חליצת תפילין אדרי החזרת ספר התורה לארון] נאמרו למנהג זה, אך מנהג מדינות אלו להכניס את ספר התורה ביד לאחר הקריאה.

[משנ"ב ס"ק ז]

לעשות לה הדור ללוחות⁽⁴⁾.

(4) אכן, אין דין זה אמור אלא באופן שבלאו הכי יוצאים הציבור מבית הכנסת, אבל אם הם נשארים בבית הכנסת להתפלל מוסף, כתב הורו"ת חיים (ס"ק א) שאינם צריכים ללוותו. והוסיף, שכן נוהגים כשמחזירים את ספר התורה שהוציאו מבית הכנסת למנין אחר. אך הכף החיים (ס"ק ו) כתב, שעל כל פנים יש ללוות את ספר התורה עד פתח בית הכנסת בו מצניעים אותו.

[משנ"ב ס"ק ז]

וכן קשופציאין מההיכל, מצוה לכל מי שעוברת לפניו ללוחות עד הפיקה⁽⁵⁾.

(5) ואף מי שאין הספר תורה עובר לפניו, כתב השערי אפרים (שער י ס"ד) שנוהגים שמקרב עצמו קצת לראותו.

ולענין מה שכתב הרמ"א שנוהגים להביא התינוקות לנשק התורה, כתב התורת חיים (ס"ק י) שהמנהג שאף גדולים מנשקים את ספר התורה כשעובר לפניו, וכן כתב בסידור היעבץ (דיני קריאת התורה). וכתב הכף החיים (ס"ק ז) שכן היה מנהג האר"י ז"ל. ובשערי אפרים (שם) הוסיף שמי שקרוב לספר תורה ראוי שאף יחבקנו ביד ימין, ובתורת חיים (שם) כתב שיחבקנו בשני זרועותיו.

וכן נהג החזו"א (דינים והנהגות פ"ו אות ח) לנשק ולחבק את ספר התורה בהליכתו ובחזרתו, והיה מנשק את הספר תורה עצמו דרך המעיל, ובחיובק בידיו על המעיל והספר תורה.

ומי שאינו יכול לנשק את ספר התורה בפיו, כתב השערי אפרים (שם) שינשקנו בידו, וביאר בפתחי שערים שאף שבקינור של"ה לגלג על נשיקת היד, מ"מ טוב לעשות כן, שמראה בזה כאילו נדבק רושם הקדושה בידו, וכפי שנוהגין העולם בנשיקת היד שנגעה בתפילין.

אולם בספר ויעש אברהם (מנהגי הרב מטשעננוב עמ' שעז) כתב שמונהג היה לא להניח לנשק ספר התורה בפה אלא ביד, וביאר שם נכדו בהגדה"ה, שהוא משום דברי הרמב"ם (פ"ב מהל' רצח ושמירת נפש ה"ד) שאסור ליתן לתוך פיו מעות ש"מא יש עליהם רוך של חולה, וכן כתב הגר"א העניקין (עדות לישראל עמ' קכג) מטעמים נוספים, ומטעם זה נהג הגר"ש אלישיב (שו"ת ישא יוסף ח"א סי' לב) לנשק הספר תורה בריחוק מעט בלא נגיעה.

ובספר הליכות שלמה (תפלה פ"ב ארחות הלכה הע' 68) הביא שהגר"ש אויערבך היה נוהג לומר שאין לחשוש לסכנה בזה.

[משנ"ב ס"ק ח]

אבל בלבד ושלחן-עצי-שטים ושלחן-עצי-אפרים מבוואר דבין המגביה ובין הגולל⁽⁶⁾ צריכין ללוחות עד לפני ארון-הקדש⁽⁷⁾.

(6) ואף אם אין ספר התורה עובר לפני הגולל, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ג) שצריך ללוותו, ובמקום שמחזירים את ספר התורה לאחר יובא לציון, כתב הקצות השלחן (סי' כה בדה"ש ס"ק סא) שאין הגולל צריך ללוותו, הואיל וכבר אינו עומד שם ואין ספר התורה עובר לפניו. אמנם התורת חיים (ס"ק ב) כתב להוכיח מדברי הרמ"א שהגולל צריך להמתין ליד ספר התורה עד שיוליכוהו לארון הקדש.

(7) ומשעה שהניחו את ספר התורה בארון, דעת הגר"ח קניבסקי (שאלת רב עמ' רלו) שאין צריך להמתין עד שיסגורוהו, אלא שיש להיזהר קצת שלא יהיו אחוריו כנגד הארון.

[משנ"ב שם]

מנהג פשוט, שפירך הלוי מן התבה אומר השליח-צבור והצבור "מןמור לדרך הבו לה" (8) וגו', ונוהגין שלא לומר "מןמור לדרך" כי אם בשבת⁽⁹⁾.

(8) ומי שנמצא באמצע אמירת 'אשרי' קודם תפילת מוסף של שבת, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ג סי' טו אות ב) שלא יפסיק כדי לומר 'מןמור לדרך' אף שיש לאמירה זו מקור בטור (סי' רפד), הואיל ואמירה זו אינה מעיקר התקנה, ומטעם זה, אין להפסיק אפילו במקום שמוותר להפסיק. וכל שכן שאין להפסיק בחול באמצע אמירת 'ובא לציון' כדי לומר 'לדרך מזור', וכן אין להפסיק לאמירת 'ובנוחה יאמר' כיון שבמעט לא נזכר בפוסקים.

(9) ואף בשבת, כתב לעיל (סי' קלד ס"ק יד) שבמנחה אומרים 'לדרך מזור'.

סימן קנ

בנין בית-הכנסת, ושיהיה גבוה

[משנ"ב ס"ק א]

פופין⁽¹⁾ וכו', צריך להקין לו בית שיפנסו בו לתפלה⁽²⁾ וכו', ואפלו המעוט יכולין לכף את המרבים⁽³⁾.

(1) וכן לשפץ ולתקן את בית הכנסת בדברים הכרחיים, כגון לתקן המשך במילואים עמוד 9

